

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Кабанцевої Надії Вікторівни

«Лінгвокогнітивні особливості політичної метафори в публіцистичному дискурсі (на матеріалі української та англійської мов)

(Вінниця, 2021. 326 с.),

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне

мовознавство

На тлі сучасних дисертаційних робіт, виконаних у межах зіставної лінгвокогнітології, працю Н.В. Кабанцевої позитивно вирізняє низка об'єктивних факторів. Передусім схвальної оцінки заслуговує тема дослідження, в якій акумульовані **актуальні** та неоднозначні, а отже відкриті для наукової дискусії, феномени та явища: 1) когнітивна політична метафора, 2) публіцистичний дискурс, параметризований експресивними та аргументивними мовними формами, 3) зіставляваність лінгвокогнітивних систем (у даному разі української та англійської) задля пошуку універсального і специфічного в сприйнятті дійсності. Втішним є те, що дисертантка вмотивовано поєднала зазначені вектори дослідження, створила надійне методологічне підґрунтя та вивела власні формули організації когнітивно-семантичного простору сучасної політичної публіцистики, зокрема в частині метафоричних перетворень.

На нашу думку, Н.В. Кабанцева окреслила непрості для розв'язання завдання, якщо взяти до уваги як матеріал дослідження, так і спосіб його наукового пізнання. Проте ґрунтовність заявленої теми, її міждисциплінарна орієнтація з потребою систематизації наукових положень когнітивної метафори, фреймового моделювання, публіцистичного

дискурсу та міжмовного зіставлення позитивно вплинула на результати праці, які беззаперечно варті наукового визнання.

Суттєвим є і те, що в рецензованій дисертації наявне прагнення комплексного аналізу об'єкта дослідження з простеженням власного бачення вирізнявальних ознак політичної метафори на тлі критичного аналізу здобутків лексичної семантики, лексикографії, стилістики, когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології.

Варто зупинитися і на тому факті, що вивчення механізмів утворення когнітивної метафори, встановлення її типологічних класифікацій, як і процеси фреймово-слотового моделювання, вимагають від дослідника потужної інтелектуальної праці, пов'язаної з виявленням лінгвальних засобів метафоризації, систематизацією інформації про поняття «політична метафора», встановленням метафорогенних сем у значенні вербалізаторів, а також виокремлення фреймів і слотів у рамках фундаментальних донорських поняттєвих сфер. Відрадно, що зміст рецензованої роботи, як і репрезентація результатів дослідження, свідчать на користь того, що фонові знання дисертантки, її філологічна підготовка створили надійне підґрунтя для інтерпретації та верифікації досліджуваного матеріалу.

Н.В. Карабнцева чітко описала всі етапи наукової роботи, вклавши їх у власно створену дослідницьку матрицю. Матеріал дослідження (а це 865 метафор з українськомовного та 826 одиниць з англомовного публіцистичного дискурсу, відібрані з текстів загальним обсягом 100 др.арк.) був обстежений на предмет формування фундаментальних донорських поняттєвих сфер («Світ людини» / «Human World» та «Навколишній світ» / «Outer World»). Корпуси виокремлених різномовних політичних метафор також було проаналізовано щодо спільності та відмінності функціонування у фреймах та слотах із врахуванням специфіки аксіологічного складника метафоричного значення.

Достатньо великий обсяг фактичного матеріалу, як і комплексна методика дослідження із використанням дефініційного аналізу, дескриптивно-аналітичного (описового) методу, компонентно-семантичного аналізу, фреймово-слотового моделювання, методики концептуального аналізу та зіставного методу, а також кількісні підрахунки уможливили якісний науковий опис і забезпечили вірогідність та **новітність** отриманих результатів. Авторка запропонувала теоретико-методологічну концепцію для студіювання політичних метафор у публіцистичному дискурсі двох віддаленоспоріднених мов, здійснила класифікацію політичних метафор за концептами-донорами, представила концептосферу-донор як багаторівневу ієрархічну систему, змодельовала групи українських та англійських політичних метафор. Більше того, дослідниця проаналізувала оцінний складник метафоричного значення та встановила негативні і позитивні конотації у виділених одиницях.

Додамо також, що **новітністю** позначений шлях міжмовного вивчення когнітивної політичної метафори саме в аспекті когнітивно-семантичної класифікації метафор за суб'єктом-донором. Згідно з цією типологією метафори згруповано за тематичною приналежністю знаку-носія образу до системи термінів певної галузі: медичні, спортивні, військові, технічні, фінансові, театральні, будівельні, метеорологічні метафори тощо. В основу класифікації за концептом-донором покладено розподіл на антропоморфні, просторові, машинні, анімалістичні, релігійні метафори.

Валідними видаються твердження здобувачки про спільні та лакунарні зони в межах досліджуваних фреймових структур виокремлених поняттєвих сфер та субсфер. Заслуговує на схвалення звернення до поняття «стертої / мертвої / оригінальної / поширеної» метафори. Показово, що в роботі доведено схильність політичного дискурсу до вживання стертих та мертвих метафор, що відповідає загальній тенденції політичних текстів до стандартизації. На фоні кліше креативні метафори виглядають як особливо-

марковані елементи з погляду експресивного потенціалу різних стилістичних прийомів.

Робота чітко і логічно структурована відповідно до мети і завдань дослідження. Однією з прикметних рис рецензованої праці є її інформативна насиченість та лаконічність викладу власних міркувань.

Перший розділ роботи *«Теоретико-методологічні засади вивчення політичної метафори у публіцистичному дискурсі у зіставному аспекті»* (с. 27-67) є показовим щодо наукового розуміння досліджуваної проблеми та методологічного вектора розв'язання поставлених завдань, він є основоположними для формування власної дослідницької парадигми. У ньому систематизовано основні підходи до кваліфікації політичної метафори у руслі сьогоденних наукових течій, а також обґрунтовано комплекс методів зіставного дослідження політичної метафори в публіцистичному дискурсі. Відрадно, що дисертантка, не вдаючись до надмірного цитування першоджерел та водночас не залишаючи поза увагою напрацювання попередників, робить власний критичний огляд наукової літератури, акцентуючи на різних підходах до вивчення концептуальної метафори з позицій когнітивістики.

Чіткими і обґрунтованими постають думки здобувачки щодо ефективності когнітивно-семантичної класифікації метафор, побудованої за суб'єктом-донором на основі ієрархічної схеми. Такий підхід передбачає виділення 5 рівнів (фундаментальна донорська поняттєва сфера / субсфери політичної метафори / концептуальне поле / фрейми / слоти), що дає змогу провести найбільш повний та вичерпний кількісно-якісний аналіз виокремлених метафоричних утворень.

Особливої уваги заслуговує створений дисертанткою термінологічний апарат роботи. Задекларовані у вступі та перших розділах дослідження термінологічні номінації з чітким, однозначним змістом виступають метамовою наступних практичних розділів роботи, що надає дослідженню

стрункості, виваженості та характеризує автора як послідовного, вдумливого науковця.

Другий розділ роботи *«Фундаментальна донорська поняттєва сфера 'Світ людини' / 'Human World' у публіцистичному дискурсі»* (с. 68-136) містить практичні результати зіставного дослідження політичних метафор у запропонованих дисертанткою проєкціях та одиницях. Зокрема, у ньому опрацьовано ізоморфну класифікацію складників донорської сфери із вичерпним зіставним аналізом в українськомовному й англomовному публіцистичних дискурсах. До аналізу було залучено субсфери: «Соціум» / «Society», «Живий організм» / «Living Organism», «Артефакти» / «Artefacts».

Аналогічно представлені результати і в третьому розділі роботи *«Фундаментальна донорська поняттєва сфера 'Навколишній світ' / 'Outer World' у публіцистичному дискурсі»* (с.137-206). У ньому зіставний аналіз особливостей політичних метафор було здійснено у межах донорських субсфер «Природа» / «Nature», «Універсум» / «Universon», «Сакральний світ» / «Spiritual World».

Цінним є те, що дисертантка логічно будує науковий виклад відповідно до заявлених завдань роботи. Зокрема, Н.В. Кабанцева надає кількісні підрахунки щодо наповненості фреймів та слотів у межах функціонування політичної метафори в зіставляваних мовах, встановлює основні метафоричні моделі в кожній донорській сфері, а також аналізує аксіологічний складник метафоричного забарвлення. Акцентація на спільності та відмінності описаних процесів у віддаленоспоріднених українській та англійській мовах, безперечно, посилює наукові результати і чітко вписується у шифр спеціальності, за якою захищається робота.

Позитивне враження залишають 27 додатків до роботи, які містять 13 схем та 14 таблиць. Крім того, у самій роботі матеріал структуровано ще в 13 таблицях. Такі структурно-логічні графічні елементи, безперечно, є помічними у донесенні результатів дослідження, адже містять узагальнення

щодо кількісного та якісного наповнення донорської концептосфери, фреймів та слотів як у межах внутрішньомовних спостережень, так і в міжмовному зіставленні. Такий підхід надає роботі стрункості, послідовності, зв'язності, несуперечності, а результатам дослідження – виваженості та достовірності.

Обґрунтованими вважаємо висновки дисертації, які відтворюють основні результати дослідження, викладені в розділах, і поглиблюють їхній зміст та вагу в контексті висунутих дисертанткою положень. Показовим є і те, що висновкова частина повністю узгоджена з визначеними у вступі завданнями. Добре те, що в них дисертантці вдалося акумулювати найбільш вагомі, теоретично виважені та практично доведені результати спостережень над лінгвокогнітивними особливостями політичних метафор в українськомовному та англomовному публіцистичному дискурсах.

Водночас, аналізуючи загалом ґрунтовну і на високому теоретичному рівні виконану роботу Н.В. Кабанцевої, хотілося б висловити деякі міркування та побажання.

1. Емпірична база роботи видається доволі ґрунтовною. Авторка проаналізувати 100 др.арк. українськомовних та англomовних текстів, відібравши з них майже 1700 прикладів. Така кількість мовних зразків є більше, ніж достатньою, для верифікації результатів дослідження. Водночас у тексті роботи, на жаль, подано лише 127 різномовних прикладів. Їхня присутність, безсумнівно, є методично вмотивованою і вирізняється якісним науковим описом. Проте, на нашу думку, залучення до тексту інших типових прикладів (у констатувальній формі) було б не зайвим як з огляду на дійсно цікавий та актуальний мовний матеріал, так і з позицій доказовості функціонування сталих метафоричних перетворень. Вірогідно, що авторку стримував об'єктивний чинник обмеження обсягу дисертації. Водночас у тексті подано доволі розлогі приклади на кшталт (43) *Зі свого боку, дедалі посилюючи військово-патріотичну і антитерористичну*

риторику, чинна влада напевне спробує використати поточний момент для подальшого **закручування гайок** у сфері свободи масових громадських зібрань, мітингів; (62) *More Conservatives have expressed doubts about Theresa May's leadership, with one MP warning that the «window is closing» on her tenure and two former cabinet ministers suggesting she could be replaced when a Brexit deal is done.* Можливо, варто було їх скоротити і навести фрагменти, які безпосередньо містять політичну метафору.

2. У роботі Н.В. Кабанцева послідовно дотримується обраного нею шляху до виділення субстантивних метафор, небезпідставно надаючи їм вираженого метафоричного потенціалу. Авторка поділяє думку тих вчених, які вважають, що дієслово само по собі не є репрезентантом образу метафори, оскільки його онтологічні ознаки є закріпленими за певними референтними групами суб'єктів, а отже дієслово здатне лише профілювати референтні зміщення в значеннях субстантивів. Водночас у роботі наводяться приклади дієслівних метафоричних номінацій на кшталт *Переговори у Досі «народили» слабкі кліматичні домовленості* (с. 97), *Barham Salih looks to inject new life into Kurdish politics* (с. 86), *Екс-президент України Леонід Кравчук закликав якомога швидше «розлучитися» з Росією й «одружитися» з Європейським Союзом.* (с. 79), *В Івано-Франківську розповіли, як реанімувати країну.* (с.70). У цьому аспекті хотілося б уточнити, чи завжди дієслово в таких прикладах виступає «тригером» метафоричних образів?

3. Список літератури загалом справляє позитивне враження, оскільки охоплює різновекторні сучасні джерела. Водночас зацентруємо увагу на нерівномірному розподілі наукових праць за мовами дослідження. Так із 235 позицій 180 позицій припадає на українськомовні праці та 55 – на іноземні. Додамо також, що враховуючи дотримання «широкого» трактування обсягів метафори та політичної метафори в опонованій дисертації, бажано б звернутися і до таких відомих праць провідних

вітчизняних науковців, як Ф.С. Бацевича («Функціональні особливості метафори в комунікативно-прагматичному аспекті» (Київ, 2011), І.І. Сєрякової «Метафора невербального каналу зв'язку» (*Вісник КНЛУ*, 2000, Вип.3(2). С. 105), С.А. Жаботинської «Концептуальная метафора: процедура анализа для множественных данных» (*Актуальні проблеми металінгвістики*. Зб. стат. Черкаси, 2011. С. 3-6), О.П. Воробйової «Метафоры о метафоре: дидактический сценарий» (*Записки з романо-германської філології*, 2010, Вип. 17. С. 76-83).

Дозвольте також висловити побажання дисертантці в її подальших наукових розвідках розширити дослідницьку зону зіставлення когнітивних політичних метафор темпоральним аспектом. У роботі задіяно публіцистичний матеріал 2000-2020 років. Публіцистичний дискурс вирізняється динамічністю та «швидкою» реакцією на суспільно-політичні зміни. Отож, цікаво було б у перспективі прослідкувати, які зміни у використанні метафоричних перенесень відбулися протягом цього часу в царині політики.

Висловлені міркування не є принциповими на тлі загальної високої оцінки дисертації, яка, крім зазначених попереду позитивних аспектів, приваблює науково вишуканою, проте чіткою, прозорою манеру викладу матеріалу. Рецензована робота Н.В. Кабанцевої, без жодного сумніву, посяде гідне місце в сучасній зіставній лінгвокогнітології.

У підсумковій частині відгуку зазначимо, що рецензована дисертація – ґрунтовна наукова робота, яка має новітній підхід до міжмовної інтерпретації політичної метафори в аспекті лінгвокогнітології. Робота є перспективною з позицій сучасного міждисциплінарного характеру мовознавчих студій і створює надійний простір для подальших лінгвістичних пошуків. Матеріали дисертації можна використати в курсах із зіставного і загального мовознавства, у перекладацькій діяльності.

Вкажемо і на те, що основні результати дослідження повно відбито в публікаціях у наукових фахових виданнях, у тому числі – за межами країни. Автореферат уповні відповідає змісту дисертаційної роботи, відображає її ключові положення і концептуальні позиції. Наукова робота пройшла достатню апробацію.

Отже, дисертаційна робота Кабанцевої Надії Вікторівни «Лінгвокогнітивні особливості політичної метафори в публіцистичному дискурсі (на матеріалі української та англійської мов)» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року), а її авторка Кабанцева Надія Вікторівна цілком заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного
торговельно-економічного університету

Наталя ІВАНИЦЬКА

Підпис Наталі Іваницької засвідчую
Вчений секретар ВТЕІ КНТЕУ

Віолета НЕЧИПОРЕНКО